

Shree Saptashrunji Ayurved Mahavidyalay & Hospital

ASHTANG HRIDAYAM FIRST Year B.A.M.S (Ayurvedacharya)

आयुष्कामीय अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) आयुर्वेदाचे प्रयोजन लिहा.
- २) आयुर्वेद अवतरण वर्णन करा.
- ३) त्रिदोष व कोष्ठ संबंध वर्णन करा.
- ४) त्रिदोष - गुण वर्णन करा.
- ५) क्लिष्टोष आणि जाठराग्नि संबंध वर्णन करा.
- ६) अंगहृदय - एकूण स्थान व अध्याय संख्या वर्णन करा.

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) विशंति गुण वर्णन करा.
- २) रसदोष संबंध वर्णन करा.
- ३) चिकित्सा चतुष्पाद - गुण वर्णन करा.
- ४) त्रिदोषांचे स्थान व प्रकोपक काल वर्णन करा.
- ५) अष्टांग आयुर्वेद वर्णन करा.
- ६) रोग व रोगी परीक्षा सोदाहरण स्पष्ट करा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) अष्टांग हृदयाचे स्थान व अध्याय संख्या स्पष्ट करून सूत्रस्थानातील वर्णित विषयांवर प्रकाश टाका.
- २) 'विकृता ऽ विकृता देहं घ्नन्ति ते वर्तयन्ति च ।' - ससंदर्भ स्पष्ट करा.
- ३) 'वयोऽहोरात्रिभुक्तानां तेऽन्तमध्यादिगाः क्रमात् ।' - ससंदर्भ स्पष्ट करा.
- ४) 'कालार्थकर्मणां योगो हीनमिथ्याऽतिमात्रकः' - ससंदर्भ स्पष्ट करा.
- ५) 'शरीरजानां दोषाणां क्रमेण परमौषधम्' - ससंदर्भ स्पष्ट करा.

अध्याय २
दिनचर्या अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) ब्राह्म मुहुर्त - टिप लिहा.
- २) दन्तधावन विधि वर्णन करा.
- ३) अभ्यंगाचे फायदे लिहा
- ४) व्यायामाचे महत्त्व लिहा.
- ५) उद्वर्तनाचे फायदे लिहा.
- ६) स्नानाचे फायदे लिहा.
- ७) ताम्बुल निषेध - टिप लिहा.

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) अभ्यंग व व्यायाम महत्त्व वर्णन करून व्यायाम व स्नान अयोग्य व्यक्तींचे वर्णन करा.
- २) सद्वृत्त लक्षण लिहून त्याज्य कर्माचे वर्णन करा.
- ३) दशविध पाप-वर्णन करा.
- ४) 'गज सिंह इवाकर्षज् भजन्नति विनश्यति।' - ससंदर्भ स्पष्ट करा.
- ५) उष्ण जलाने स्नान एवं निषेध - वर्णन करा.
- ६) श्रेष्ठ दन्तपवन उल्लेख करून दन्तपवन प्रमाण सांगून दन्तधावन प्रतिषेध उल्लेख करा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) दिनचर्या व्याख्या लिहून सविस्तर वर्णन करा.
- २) दिनचर्या अध्यायाचे सविस्तर वर्णन करून आजच्या काळातील महत्त्व विशद करा.
- ३) दीर्घ आयु प्राप्ती हेतु आयुर्वेदातील वर्णित उपयांचे वर्णन करा.

अध्याय ३
ऋतुचर्या

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) आदानकाल व विसर्गकाल यांतील फरक स्पष्ट करा.
- २) हंसोदक वर्णन करा.
- ३) ऋतुनुसार रसांचे सेवन वर्णन करा.
- ४) ऋतुनुसार आहार सेवन वर्णन करा.
- ५) ऋतुसन्धि वर्णन करा.
- ६) प्रावृद् ऋतु टिप लिहा.

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) ऋतु व मनुष्यबल संबंध वर्णन करा.
- २) 'नित्यं सर्व साभ्यासः स्वस्वाधिक्य मृतावृतौ' या श्लोकाची ससंदर्भ व्याख्या करा.
- ३) हेमंत ऋतुचर्या - वर्णन करा.
- ४) वसंत ऋतुचर्या - वर्णन करा.
- ५) ग्रीष्म ऋतुचर्या - वर्णन करा.
- ६) शरद ऋतुचर्या - वर्णन करा.
- ७) वर्षा ऋतुचर्या - वर्णन करा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) आदान काल व त्यातील ऋतु सविस्तर वर्णन करा.
- २) विसर्ग काल व त्यातील ऋतु सविस्तर वर्णन करा.
- ३) 'शीतेऽग्न्य वृष्टिधर्मोऽल्पं बलं मध्यं तु शेषयोः' ससंदर्भ स्पष्ट करा.

अध्याय ४

रोगानुत्पादनीय अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) अधारणीय वेग प्रकार लिहा.
- २) अधोवात वेग धारणाची लक्षणे लिहा.
- ३) अधोवात वेगधारणाची चिकित्सा लिहा.
- ४) मलवेगाचे धारण केल्यास कोणते व्याधी उत्पन्न होतात ?
- ५) मूत्रवेग धारणाने कोणते व्याधी निर्माण होतात ?
- ६) मल मूत्रवेग धारणाची चिकित्सा लिहा.
- ७) उद्गार वेग धारणाने उत्पन्न होणारे व्याधी सांगा.
- ८) क्षवथु वेग धारणाची लक्षणे लिहा.
- ९) क्षवथु वेग धारणाची चिकित्सा लिहा.
- १०) तृष्णा वेग धारणाने कोणती लक्षणे उत्पन्न होतात ?
- ११) क्षुधावेग धारणाने उत्पन्न होणारी लक्षणे सांगा.
- १२) निद्रावेग धारणाने उत्पन्न होणारी लक्षणे सांगा.
- १३) कासवेगाचे धारण केल्याने कोणती लक्षणे उत्पन्न होतात ?
- १४) श्रमश्वास वेगाचे धारण केल्याने कोणते व्याधी उत्पन्न होतात ?
- १५) जृम्भा वेगधारणाने निर्माण होणारे व्याधी सांगा.
- १६) अश्रूवेग धारणाने निर्माण होणारे व्याधी सांगा.
- १७) छर्दीवेग धारणाची चिकित्सा सांगा.
- १८) शुक्रवेग धारणाने उत्पन्न होणारे व्याधी
- १९) शुक्रवेग धारणाची चिकित्सा वर्णन करा.
- २०) छर्दीवेग धारणाने उत्पन्न होणारे व्याधी

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) धारणीय वेग - सविस्तर लिहा.
- २) ऋतुजन्य व्याधींपासून रक्षा उपाय.
- ३) शोधन चिकित्सा महत्त्व स्पष्ट करा.
- ४) आगन्तुज रोगांचे कारण व चिकित्सा वर्णन करा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) अधारणीय वेग व त्यापासून उत्पन्न व्याधी व त्यांची चिकित्सा विस्ताराने वर्णन करा.
- २) 'शीतोद्भवं दोषचयं वसन्ते ।' ससंदर्भ स्पष्ट करा.
- ३) 'धारयेत्तु सदा वेगान् हितैषी प्रेत्य चेह च ।'- स्पष्ट करा.
- ४) 'दोषा कदाचित् कुप्यन्ति जिता लङ्घनपाचनैः' स्पष्ट करा.

अध्याय ५
द्रव्यद्रव्य विज्ञानीय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) टिप लिहा - गंगोदक
- २) दिव्यजल - टिप लिहा.
- ३) समुद्रजल - परिभाषा व उपयोग लिहा.
- ४) उष्ण जलाचे गुण लिहा.
- ५) घृताचे गुण लिहा.
- ६) नारिकेल जल गुण वर्णन करा.
- ७) व्युषित जल गुणधर्म.
- ८) तिळतेल - गुणधर्म

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) क्षीर वर्ग - वर्णन करा.
- २) मद्य वर्ग - वर्णन करा.
- ३) दधीचे गुणधर्म व दधी सेवनाचे नियम सांगा.
- ४) उष्णमधु - चिकित्सकीय महत्त्व.
- ५) भोजन समय आणि जलपाल विधान लिहा.
- ६) घृताचे गुण आणि रोगघ्नता लिहा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) जलवर्गाचे विस्तृत वर्णन करा. जगतः भूषणम् ॥
- २) क्षीरवर्ग विस्तृत वर्णन करा.
- ३) पेय आणि अपेय जल यांचे वर्णन करून समुद्र आणि गंगजल यांचे विस्तृत वर्णन करा.
- ४) तैल, घृत, बसा, मज्जाचे सामान्य गुणांचे वर्णन करून एरण्डतेल व सार्षप तेल गुणधर्म लिहा.

अध्याय ६
अन्नस्वरूपविज्ञानीय अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) शालीची श्रेष्ठता व अश्रेष्ठता वर्णन करा.
- २) व्रीहीचे प्रकार सांगून गुण लिहा.
- ३) शिम्बिधान्याची श्रेष्ठता व कनिष्ठता वर्णन करा.
- ४) टिप लिहा : अ) तृणधान्य, ब) प्रियंगु, क) गोधुम
- ५) टिप लिहा : अ) कुळीथ, ब) तीळ, क) जवस

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) मळ, पेया, विलेपी व ओदन - गुण लिहा.
- २) त्रिजात व चतुर्जात म्हणजे काय सांगून त्याचे गुण लिहा.
- ३) वर्गानुसार सर्वोत्तम मासाचे नाम लिहून प्रशस्त व त्याज्य आणि गुरु व लघु मांसाचे वर्णन करा.
- ४) लवण भेदांचे नामतः उल्लेख करून सेंधव लवण व हिंगु यांचे गुण वर्णन करा.
- ५) टिप लिहा :
अ) त्रिफळा, ब) त्रिजात, क) चतुर्जात, ड) पंचकोल, इ) लघुपंचमुळ
- ६) फळवर्गात श्रेष्ठ फळ कोणते? त्याचे गुणधर्म लिहा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण ॥ विद्या जगतः भूषणम् ॥

- १) मृग, विष्किर, प्रतुद, बिलेशय, प्रसह, महामृग, जलचर, मत्स्य वर्गाचे उदाहरण लिहा.
- २) शुकधान्य व शिम्बिधान्य वर्ग सविस्तर वर्णन करा.

अध्याय ७

अन्नरक्षा अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) सविष अन्न लक्षणे स्पष्ट करा.
- २) विषदाता लक्षणे स्पष्ट करा.
- ३) सविष अन्नाची अग्निपरीक्षा स्पष्ट करा.
- ४) आमशयगत सविष अन्न लक्षण व चिकित्सा
- ५) विरुद्ध आहार म्हणजे काय? स्पष्ट करा.
- ६) विरुद्ध आहाराचे उदाहरण लिहा.
- ७) विरुद्ध आहारास योग्य व्यक्ती.
- ८) मुखगत सविष अन्न- लक्षणे व चिकित्सा लिहा.
- ९) पक्वाशयगत सविष अन्न- लक्षणे व चिकित्सा लिहा.
- १०) विषदुष्टित ताम्र एवं स्वर्णभस्म उपयोगिता वर्णन करा.
- ११) चक्रपाणिनुसार पादांशिक क्रमाचे वर्णन करा.
- १२) पथ्यापथ्याचे सेवन व त्यागविधी वर्णन करा.

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) सविष अन्नाचे लक्षण सांगून सविष अग्निपरीक्षा स्पष्ट करा.
- २) आमशयगत व पक्वाशयगत सविष अन्न स्पष्ट करा.
- ३) विरुद्ध आहार - टिप लिहा.
- ४) दिवास्वाप व रात्री स्वापाचा निषेध वर्णन करा.
- ५) निद्रानाशाची कारणे व निद्रानाशजन्य विकार स्पष्ट करा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) सविष अन्नस्पर्शामुळे होणारी लक्षणे व चिकित्सा आणि मुखगत, पक्वाशयगत, आमशयगत सविषअन्न स्पष्ट करा.
- २) 'अन्नरक्षा' अध्याय सविस्तर वर्णन करा.
- ३) प्रयोपस्तंभ-सविस्तर वर्णन करा.

अध्याय ८
मात्राशितीय अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) दण्डालसक वर्णन करा.
- २) रसशेषाजीर्ण वर्णन करा.
- ३) विलम्बिका वर्णन करा.
- ४) व्याख्या लिहा. अ) समशन, ब) अध्यशन, क) विषमाशन
- ५) भोजनाची शास्त्रीय पद्धत वर्णन करा.
- ६) भोजनक्रम वर्णन करा.
- ७) अनुपानाचे कार्य स्पष्ट करा.

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) अजीर्णाचे हेतू व सामान्य लक्षण वर्णन करा.
- २) त्रिविध अजीर्णाची त्रिविध चिकित्सा वर्णन करा.
- ३) अलसक, विसुचिका वर्णन करून चिकित्सा लिहा
- ४) आहार मात्राचे महत्त्व
- ५) अजीर्णाचे प्रकार, लक्षण व चिकित्सा वर्णन करा.
- ६) आमदोष चिकित्सा विस्ताराने लिहा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) अनुपान म्हणजे काय? अनुपानाचे स्वरूप, कार्य आणि निषेध सविस्तर वर्णन करा.
- २) पथ्याहाराचे वर्णन करून अन्न व जल सेवन प्रमाण स्पष्ट करा.
- ३) अजीर्ण भेद, लक्षण, चिकित्सा स्पष्ट करून आमदोष चिकित्सा विस्ताराने वर्णन करा.

अध्याय ९
द्रव्यादिविज्ञानीय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) पंचमहाभुताचा द्रव्यनिर्मितीतील सहभाग वर्णन करा.
- २) रस व अनुरस व्याख्या लिहा.
- ३) पार्थिव द्रव्यांचे गुण लिहा.
- ४) पार्थिव द्रव्यांचे कर्म लिहा.
- ५) आप्य द्रव्याचे गुण व कर्म लिहा.
- ६) अग्नेय द्रव्याचे गुण व कर्म लिहा.
- ७) वायव्य द्रव्याचे गुण व कर्म लिहा.
- ८) नाभस द्रव्याचे गुण व कर्म लिहा.
- ९) द्रव्यांचे कार्यक्षेत्र लिहा.
- १०) विपाकाचे प्रकार लिहा.
- ११) विपाकाची व्याख्या सोदाहरण लिहा.
- १२) वीर्य म्हणजे काय?
- १३) द्विविध वीर्याचे कार्य लिहा.
- १४) उष्ण व शीत वीर्याचे परिणाम सांगा.
- १५) प्रभाव म्हणजे काय?
- १६) समानप्रत्यारब्ध म्हणजे काय?
- १७) विचित्रप्रत्यारब्ध द्रव्य म्हणजे काय?

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) वीर्य व्याख्या व प्रकार
- २) विपाकाची व्याख्या व प्रकार.
- ३) प्रभाव म्हणजे काय सोदाहरण लिहा.
- ४) समानप्रत्यारब्ध व विचित्रप्रत्यारब्ध द्रव्य म्हणजे काय?

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) द्रव्यांचे पांचभौतिकत्व लिहून त्यांचे गुण व कर्म स्पष्ट करा.
- २) रस, वीर्य, विपाक सविस्तर स्पष्ट करा.
- ३) वीर्य, विपाक, प्रभाव सविस्तर स्पष्ट करा.
- ४) द्रव्यादिविज्ञानीय अध्याय वर्णन करा.

अध्याय १०
रसभेदिय अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) रसांचे पांचभौतिकत्व वर्णन करा.
- २) लवण आणि तिक्त रसाचे लक्षण लिहा.
- ३) मधूर रसाचे विशेषलक्षण लिहा.
- ४) अम्ल आणि कषाय रसाचे लक्षण लिहा.
- ५) षड्रसांचा तुलनात्मक विचार स्पष्ट करा.
- ६)

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) मधूर रसाचे संक्षेपतः वर्णन करा.
- २) अम्ल रसाचे संक्षेपतः वर्णन करा.
- ३) लवण रसाचे संक्षेपतः वर्णन करा.
- ४) कटू रसाचे संक्षेपतः वर्णन करा.
- ५) तिक्त रसाचे संक्षेपतः वर्णन करा.
- ६) कषाय संक्षेपतः वर्णन करा.
- ७) रसांचे पांचभौतिकत्व सांगून मधूर रसाचे वर्णन करा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) षड्रसांचे वर्णन करा. /रसभेदिय अध्याय वर्णन करा.
- २) रसांचे पांचभौतिकत्व सांगून पुढील रसांचे वर्णन करा.
अ) मधुर रस, ब) लवण रस, क) कटू रस।
- ३) पुढील रसांचे वर्णन करून त्यांचा तुलनात्मक विचार स्पष्ट करा.
अ) अम्ल रस, ब) तिक्त रस, क) कषाय रस
- ४) षड्रसांच्या संयोग व भेदाचे वर्णन करून मधुर, अम्ल, लवण, कटू, तिक्त, कषाय गणांच्या द्रव्यांचे दोन-दोन उदाहरण लिहा.

अध्याय ११
दोषादिविज्ञानीय अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) वाताची प्रकृत लक्षणे लिहा.
- २) पित्ताची प्राकृत लक्षणे लिहा.
- ३) कफाची प्राकृत लक्षणे वर्णन करा.
- ४) प्राकृत अवस्थेतील धातूंची कर्मे वर्णन करा.
- ५) प्राकृत मलांची कर्मे वर्णन करा.
- ६) वातवृद्धीची लक्षणे लिहा.
- ७) पित्तवृद्धीची लक्षणे लिहा.
- ८) कफवृद्धीची लक्षणे लिहा.
- ९) रसवृद्धी लक्षणे लिहा.
- १०) रक्तवृद्धी लक्षणे लिहा.
- ११) मांसवृद्धी लक्षणे लिहा.
- १२) मेदवृद्धी लक्षणे लिहा.
- १३) अस्थिवृद्धी लक्षणे लिहा.
- १४) मज्जावृद्धी लक्षणे लिहा.
- १५) शुक्रवृद्धी लक्षणे लिहा.
- १६) वातक्षयाची लक्षणे लिहा.
- १७) पित्तक्षय लक्षणे वर्णन करा.
- १८) कफ क्षय लक्षणे लिहा.
- १९) रस क्षय लक्षणे लिहा.
- २०) रक्त क्षय लक्षणे लिहा.
- २१) मांस क्षय लक्षणे लिहा.
- २२) मेद क्षय लक्षणे लिहा.
- २३) अस्थि क्षय लक्षणे लिहा.
- २४) मज्जा क्षय लक्षणे लिहा.
- २५) शुक्र क्षय लक्षणे लिहा.
- २६) पुरीष क्षय लक्षणे लिहा.
- २७) मुत्र क्षय लक्षणे लिहा.
- २८) स्वेदक्षयाची लक्षणे लिहा.

- २९) मलांच्या क्षयाची लक्षणे लिहा. (मुत्र, स्वेद, पुरीष सोडून)
- ३०) रक्त वृद्धी जन्य विकाराची चिकित्सा वर्णन करा.
- ३१) मांसवृद्धी जन्य विकाराची चिकित्सा वर्णन करा.
- ३२) मेदविकृती चिकित्सा स्पष्ट करा.
- ३३) अस्थिक्षय जन्यविकार चिकित्सा स्पष्ट करा.
- ३४) मज्जा शुक्र विकृती चिकित्सा स्पष्ट करा.
- ३५) पुरीष वृद्धी क्षय चिकित्सा वर्णन करा.
- ३६) मूत्र विकृती चिकित्सा वर्णन करा.
- ३७) स्वेद वृद्धी चिकित्सा वर्णन करा.
- ३८) ओजाचे कार्य लिहा.
- ३९) ओजाचे वर्णन करा.
- ४०) ओज क्षयाची कारणे स्पष्ट करा.
- ४१) ओज क्षयाची लक्षणे वर्णन करा.
- ४२) ओजवृद्धीची लक्षण सांगा.
- ४३) ओज क्षय चिकित्सा.

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) मलांच्या वृद्धीचे लक्षणे लिहा. तसेच अन्य मल वृद्धीची लक्षणे स्पष्ट करा.
- २) दोषवृद्धी क्षयासाठी प्रमुख दोन चिकित्सा कुठल्या?
- ३) धातुविकृतीच्या चिकित्सेमध्ये अग्निविचार कसा केला जातो?
- ४) दोष, धातू, मल यांच्या दुष्टीचा क्रम कशावर अवलंबून असतो?
- ५) ओज म्हणजे काय?
- ६) दोष, धातू, मल यांच्या क्षय-वृद्धीचे ज्ञान कसे ठरवावे?
- ७) दोष, वृद्धी क्षयासाठी प्रमुख दोन चिकित्सा कुठल्या?
- ८) वृद्धी क्षयासाठीचे सामान्य चिकित्सा तत्त्व कुठले?
- ९) दोष क्षय वृद्धीमुळे दोष क्रमावर कुठला परिणाम होतो?

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) त्रिदोषाची प्राकृत लक्षणे वर्णन करा.
- २) प्राकृत अवस्थेतील धातू, मल व दोष लक्षणे वर्णन करा.
- ३) दोष वृद्धीची लक्षणे लिहा.
- ४) सप्तधातूच्या वृद्धीची लक्षणे स्पष्ट करा.

- ५) मलवृद्धीची लक्षणे वर्णन करा.
- ६) दोषाच्या क्षयाची लक्षणे वर्णन करा.
- ७) सप्तधातूच्या क्षयाची लक्षणे लिहा.
- ८) मलाच्या क्षयाची लक्षणे लिहा.
- ९) दोष, धातू, मल यांच्या क्षय, वृद्धी, विकृती चिकित्सा वर्णन करा.
- १०) ओजाची कर्मे, लक्षण, महत्त्व, क्षय, वृद्धी प्रकार, क्षयाची लक्षणे, वृद्धी लक्षणे लिहा.
- ११) धातु विकृतीच्या चिकित्सेमध्ये अग्निविचार व दोषादींचा दुष्टीचा क्रम वर्णन करा.
- १२) वृद्धी क्षयाचे सामान्य चिकित्सा सांगून दोष क्षय-वृद्धीमुळे दोष कर्मावर होणारा परिणाम लिहा.
- १३) वात दोषाची प्राकृत लक्षणे, वृद्धी, क्षय चिकित्सा वर्णन करा.
- १४) पित्त दोषाची प्राकृत लक्षणे, वृद्धी, क्षय चिकित्सा लिहा.
- १५) कफ दोषाची प्राकृत लक्षणे, वृद्धी, क्षय चिकित्सा लिहा.
- १६) मलांची प्राकृत लक्षणे, वृद्धी, क्षय चिकित्सा लिहा.
- १७) 'दोषधातुमलामूलं सदा देहस्य' ससंदर्भ व सोदाहरण लिहा.

अध्याय १२
दोषभेदीय अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) पित्तस्थाने वर्णन करा.
- २) कफस्थाने वर्णन करा.
- ३) उदान/व्यान/समान/अपान/प्राण वायुचे वर्णन करा.
- ४) रंजक/साधक/आलोचक/भ्राजक/पाचक पित्ताचे वर्णन करा.
- ५) बोधक/श्लेषक/अवलंबक/क्लेदक/तर्पक कफाचे वर्णन करा.
- ६) वाताचा चय प्रकोप प्रशम
- ७) पित्ताचा चय प्रकोप प्रशम
- ८) कफाचा चय प्रकोप प्रशम
- ९) रोगाचे त्रिविध हेतू
- १०) बाह्यमार्ग वर्णन करा.
- ११) अभ्यन्तररोगमार्ग वर्णन करा.
- १२) मध्यमार्ग वर्णन करा.
- १३) रोगाचे त्रिविध हेतू
- १४) चिकित्सेतील मूलभूत विचार
- १५) परतंत्र व्याधीचे चिकित्सा सूत्र

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) वातस्थाने वर्णन करा.
- २) पित्ताचे प्रकार वर्णन करा.
- ३) कफाचे प्रकार वर्णन करा.
- ४) वाताचे प्रकार वर्णन करा.
- ५) रोगमार्ग वर्णन करा.
- ६) दशविध रोगी परीक्षा
- ७) त्रिविध हेतुंचे हीनमीथ्यादी योग

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) व्याधीचे विविध प्रकार लिहून बाह्य, मध्यम व आभ्यन्तर रोगमार्ग वर्णन करा.
- २) ऋतुनुसार दोषचय हेतू वर्णन करा.
- ३) त्रिदोषांचे स्थान, भेद व कर्म वर्णन करा.
- ४) 'दोषा एवं हि सर्वेषां रोगाणामेकारणम्' ची व्याख्या स्पष्ट करा.

अध्याय १३

दोषोपक्रमणीय अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) दोषांची कोष्ठाकडून शाखेकडे जाण्याची कारणे सांगा.
- २) दोषांची शाखादीर्घमधून कोष्ठाकडे जाण्याची कारणे सांगा.
- ३) कोष्ठस्थ दोषांची स्थिती वर्णन करा.
- ४) अन्य स्थानगत दोषांची चिकित्सा.
- ५) आमाची व्याख्या सांगा.
- ६) साम व निराम दोषांची लक्षणे सांगा.
- ७) साम दोष-दुष्य व्याधी सांगा.
- ८) सामान्यतः शोधनकाल सांगा.

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) वातोपक्रम वर्णन करा.
- २) पित्तोपक्रम वर्णन करा.
- ३) कफोपक्रम वर्णन करा.
- ४) संसर्ग सन्निपाताचे सामान्य चिकित्सासूत्र वर्णन करा.
- ५) शुद्धचिकित्सा वर्णन करा.
- ६) विर्यगत दोषांचे पीडाकर्तृत्व व त्यांची चिकित्सा वर्णन करा.
- ७) औषध सेवनकाल वर्णन करा.
- ८) रोगानुसार औषध सेवनकाल सांगा.
- ९) स्वयंप्रवृत्त दोषांची चिकित्सा सांगा.
- १०) साधारण काळाचे शोधनामध्ये महत्त्व सांगा.
- ११) शमन औषध सेवनकाल सांगा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) त्रिदोषांची सामान्य चिकित्सा वर्णन करा.
- २) दोष शाखेतून कोष्ठात आणि कोष्ठेतून शाखेत जाण्याची कारणे स्पष्ट करा.
- ३) औषध सेवनकाल वर्णन करा.
- ४) आमदोषाची व्याख्या वर्णन करून आमउत्पत्ती सोदाहरण स्पष्ट करा.
- ५) चिकित्सा सिद्धांत वर्णन करा.

अध्याय १४

द्विविधोपक्रमणीय अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) अपतर्पण के योग्य रोग-रोगी वर्णन करा.
- २) अपतर्पण निर्देश करा.
- ३) अपतर्पण के लाभ.
- ४) बृहणार्ह-बृहण करण्यास योग्य वर्णन करा.
- ५) बृहण द्रव्यांची नावे लिहा.
- ६) सम्यक् बृहणाची लक्षणे वर्णन करा.
- ७) अतिस्थौल्याचे लक्षण एवं चिकित्सा वर्णन करा.

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) चिकित्सा के भेद वर्णन करा.
- २) लंघन के लक्षण एवं प्रकार वर्णन करा.
- ३) शोधन-शमन के योग्य रोग-रोगी वर्णन करा.
- ४) अधिक अपतर्पण करनेसे होने वाले रोग और चिकित्सा.
- ५) स्थूलता से कृशता श्रेष्ठ
- ६) अतिबृहणाची लक्षणे व त्यावरील चिकित्सा वर्णन करा.
- ७) संतर्पण वर्णन करा.
- ८) अतिलंघनाने उत्पन्न व्याधि वर्णन करा.
- ९) 'काश्यमेव वरं स्थौल्यात्' ससंदर्भ व्याख्या करा.
- १०) स्थूल व कृश ची सामान्य चिकित्सा वर्णन करा.
- ११) सम्यक बृहण व सम्यक लंघन लक्षण वर्णन करा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) अपतर्पण वर्णन करा.
- २) द्विविधोपक्रमणीय अध्याय वर्णन करा.

अध्याय १५
शोधनादिगण संग्रह अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) विरेचक गण वर्णन करा.
- २) निरुहबस्तिच्या द्रव्यांचा गण वर्णन करा.
- ३) वातघ्न गण वर्णन करा.
- ४) पित्तघ्न गण वर्णन करा.
- ५) कफघ्न गण वर्णन करा.
- ६) सारिवादी गण वर्णन करा.
- ७) अंजनादी गण वर्णन करा.
- ८) पटोलादी गण वर्णन करा.
- ९) गुडुच्यादी गण वर्णन करा.
- १०) वरुणादी गण वर्णन करा.
- ११) ऊषकादी गण वर्णन करा.
- १२) सुरसादी गण वर्णन करा.
- १३) परुषकादी गण वर्णन करा.

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) शिरोविरेचक गण वर्णन करून त्यांचे उपयोग सांगा.
- २) वातज, पित्तज व कफज व्याधी उपयुक्त गण वर्णन करा.
- ३) पद्मकादी गण वर्णन करून जीवनीय गणातील द्रव्ये वर्णन करा.
- ४) विदार्यादी गण वर्णन करून त्याची व्याधीनाशकता वर्णन करा.
- ५) आरग्वधादि गण वर्णन करून त्याच्या व्याधीनाश व वैद्यक शास्त्रातील उपयोग लिहा.
- ६) शोधनादि गण संग्रहाध्यायात वर्णित कुल गणांची संख्या व नाम लिहा.
- ७) आरग्वधादि गण वर्णन करा.
- ८) असनादि गण वर्णन करा.
- ९) अर्कादि गण वर्णन करा.
- १०) प्रियंग्वादि व अम्बष्टादि गण वर्णन करा.
- ११) एलादि गण वर्णन करा.
- १२) गणांच्या विविध कल्पना वर्णन करा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) शोधनादिगण संग्रह अध्याय वर्णन करा.
- २) पुढील ५ गण वर्णन करा.
अ) जीवनीय गण, ब) सारिवादी गण, क) पद्मकादि गण, ड) पटोलादी गण, इ) अंजनादी गण.

अध्याय १६
स्नेहविधी अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) स्नेहन द्रव्यांचे गुणधर्म
- २) घृताचा उपयोग
- ३) तेलाचा उपयोग
- ४) वसामज्जा उपयोग
- ५) विचारणास्नेह वर्णन करून अच्छ व विचारणा स्नेह तुला
- ६) आहार व विहारसंबंधी नियम स्पष्ट करा.
- ७) अच्छपान कालावधी
- ८) सम्यक, अति व अतिस्नीग्धतेची लक्षणे
- ९) शोधनकाळ स्पष्ट करा.
- १०) सद्यःस्नेहन योगांचे वर्णन करा.
- ११) कुष्ठादि मधील स्नेहनविधी वर्णन करा.
- १२) स्नेहाची त्रिविधमात्रा स्पष्ट करा.

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) श्रेष्ठ स्नेहन द्रव्य वर्णन करा.
- २) स्नेहनास योग्य व स्नेहनास अयोग्य
- ३) स्नेहमात्रा स्पष्ट करून शोधन, शमन व बृहणासाठी आवश्यक स्नेहमात्रा वर्णन करा.
- ४) स्नेहोपचार स्पष्ट करा.
- ५) स्नेहामध्ये लवणाची भूमिका स्पष्ट करून स्नेहनाचे फायदे स्पष्ट करा.
- ६) सर्वोत्तम स्नेहाचे वर्णन करून घृताची श्रेष्ठता वर्णन करा.
- ७) चतुर्विध स्नेहव स्नेह प्रयोग काल वर्णन करा.
- ८) स्नेहनपूर्व रूक्षण योग्य व्यक्तींचे वर्णन करा.
- ९) स्नेहाच्या अनुपानाचे वर्णन करा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) स्नेहविधी अध्याय वर्णन करा.

अध्याय १७
स्वेदविधी अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) तापस्वेद वर्णन करा.
- २) उपनाह स्वेदामध्ये उपयोगात येणाऱ्या द्रव्यांची नावे लिहा.
- ३) उपनाह स्वेदामध्ये वापरले जाणारे किण्व याचे कार्य लिहा.
- ४) जेंताक स्वेदाचे वर्णन करा.
- ५) संकर स्वेद लिहा.
- ६) विविध व्याधी अनुसार स्वेदाचे वर्णन करा.
- ७) देशानुसार स्वेद प्रकार लिहा.
- ८) ऋतुअनुसार स्वेदाचे बल वर्णन करा.
- ९) स्थानानुसार स्वेदनाचे प्रमाण लिहा.
- १०) स्वेदाचा सम्यकयोग झाल्याने दिसणारी लक्षणे वर्णन करा.
- ११) स्वेदन आणि स्तंभन द्रव्यांचे गुण लिहा.
- १२) स्तंभन अतियोगाने उत्पन्न होणारे लक्षण वर्णन करा.
- १३) स्वेदन अर्ह व्यक्ती.

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) उपनाह स्वेदात उपयोगात येणारी द्रव्ये लिहून उपनाहविधी वर्णन करा.
- २) उपमा स्वेदाचे प्रकार वर्णन करून पिंड स्वेद आणि कूप स्वेद वर्णन करा.
- ३) सविस्तर वर्णन करा - अ) संस्तर स्वेद ब) कुंभी स्वेद.
- ४) स्वेदनाचा अतियोग वर्णन करून त्यावरील चिकित्सा लिहा.
- ५) स्वेदनासाठी अयोग्य असणाऱ्यांचे वर्णन करा.
- ६) स्वेदनाचे महत्त्व लिहा. विद्या जगतः भूषणम् ॥
- ७) निरग्नि स्वेदाचे वर्णन करा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) 'स्वेदाविधी अध्याय' सविस्तर वर्णन करा.
- २) स्वेदनाचे सम्यक योग, अतियोग वर्णन करून त्यावरील संभन चिकित्साचे गुण, सम्यकयोग व अतियोग वर्णन करा.
- ३) साग्निस्वेद व निरग्नि स्वेद वर्णन करा.

अध्याय १८
वमनविरेचन अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) वमन हीनयोगाची चिकित्सा लिहा.
- २) वमन सम्यगादि योग लिहा.
- ३) विरेचन सम्यगादि योग लिहा.
- ४) वमन पश्चात धुमपानविधी वर्णन करा.
- ५) वमन-विरेचनाच्या संसर्जन क्रमात पेयादि क्रमांचा अपवाद स्पष्ट करा.
- ६) स्नेहन-स्वेदन महत्त्व

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) वमन - अर्ह व अनर्ह
- २) विरेचन - अर्ह व अनर्ह
- ३) वमन-विरेचनादि अर्ह-अनर्ह विशेष वर्णन करा.
- ४) दोषभेदानुसार वामकद्रव्यांचे भेद वर्णन करा.
- ५) वमनपश्चात कर्म वर्णन करा.
- ६) विरेचनोत्तर आहार वर्णन करा.
- ७) संशोधनाचे फायदे स्पष्ट करा.
- ८) प्रवर, मध्यम व अवर वेगात वमन, विरेचन वेगांची संख्या व प्रमाण वर्णन करा.
- ९) वमनाचे अयोग, सम्यग्योग, अतियोग.
- १०) अन्नकाल वर्णन करा.

॥ विद्या जगतः भूषणम् ॥

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) वमन विधी वर्णन करा.
- २) विरेचन विधी वर्णन करा.
- ३) 'मलो हि देहात् उत्कलेश्च ह्यिते वाससो यथा ।' ससंदर्भ व्याख्या लिहा.

अध्याय १९

बस्ति

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) बस्तिचे प्रकार स्पष्ट करा.
- २) उत्तरबस्ति (पुरुषासाठी)
- ३) उत्तरबस्ति (स्त्रीसाठी)
- ४) परिणामानुसार बस्तिप्रकार
- ५) संख्येनुसार बस्तिप्रकार
- ६) उत्तरबस्तिचे यंत्र
- ७) बस्तिप्रशंसा

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) बस्ति नेत्राविषयी माहिती लिहा.
- २) बस्ति पुटकाविषयी माहिती लिहा.
- ३) बस्ति विधिविषयी विस्तृत माहिती लिहा.
- ४) निरुहबस्ति
- ५) मात्राबस्ति
- ६) बस्तिचे महत्त्व
- ७) शिरोबस्ति
- ८) निरुह बस्तिचे द्रव्य बनवण्याची विधी लिहा.
- ९) निरुह बस्तिचे सम्यक योग व अतियोग वर्णन करा.
- १०) कर्म, काल, योगबस्ति स्पष्ट करा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) बस्तिविधीचे महत्त्व प्रतिपादन करून बस्तिचे प्रकार वर्णन करा. तसेच बस्तिव्यापदाची सविस्तर माहिती लिहा.
- २) "बस्ति सर्वशोधन उपक्रमात श्रेष्ठ उपक्रम आहे" हे कसे ते विस्तारपूर्वक माहिती लिहा.

- ३) बस्तीची व्याख्या, प्रकार लिहून 'आस्थापन' बस्तीचे 'योग्य-अयोग्य रोग' लिहा तसेच बस्तीचे उपयोग सविस्तर वर्णन करा.
- ४) बस्तीची व्याख्या प्रकार लिहून 'स्नेह' बस्तीचे अर्ह-अनर्ह लिहा तसेच बस्तीचे उपयोग सविस्तर वर्णन करा.
- ५) बस्ती व्याख्या, बस्तीतंत्र आणि बस्तिकर्माचे विविध प्रकार लिहून मात्राबस्तिचे वर्णन करा.
- ६) अनुवासन बस्तीचे पूर्वकर्म, पश्चातकर्म व कालावधी विस्तृत लिहा.
- ७) निरूह बस्तीचे पूर्व कर्म, पश्चात कर्म व कालावधी विस्तृत लिहा.
- ८) बस्तिचे महत्त्व सांगून उत्तरबस्तीची उपयोगिता स्पष्ट करा.
- ९) 'बस्तिचिकित्सादर्ध' स्पष्ट करा.

अध्याय २०

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) नस्य प्रकार
- २) प्रतिमर्श नस्य काल
- ३) नस्यास योग्य व अयोग्य हे वर्णन करा.
- ४) अवपीड नस्य वर्णन करा.
- ५) मर्श व प्रतिमर्श नस्य भेद स्पष्ट करा.

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) ध्मान नस्य विधी
- २) नस्याचे प्रकार आणि उपयोग लिहा.
- ३) बृहण नस्यास योग्य कोण लिहा.
- ४) शमन नस्य योग्य कोण लिहा.
- ५) नस्य लाभ

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) नस्य विधी भेद, नस्याचे काल वर्णन करून नस्याचे लाभ सविस्तर वर्णन करा.
- २) नस्यास योग्य, अयोग्य, नस्य प्रकार व नस्य विधी व नस्य योग काल वर्णन करा.
- ३) मर्श व प्रतिमर्श भेद स्पष्ट करून प्रतिमर्श नस्याची परिभाषा, उपयोगिता व निषेध वर्णन करा.

अध्याय २१
धूमपानविधी अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

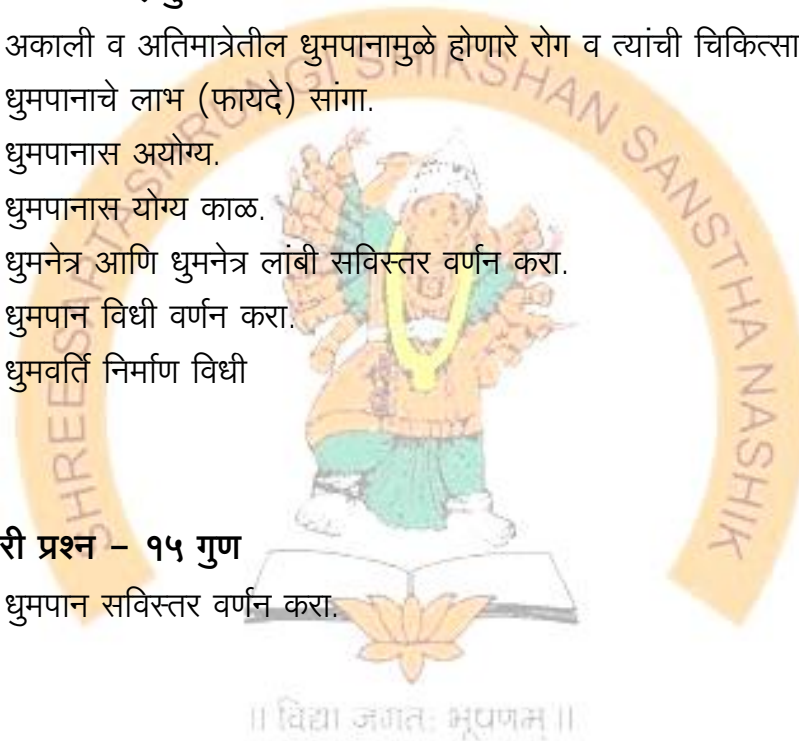
- १) धूमपान का करावे आणि त्याचे प्रकार सागा.
- २) एका धूमपानाचे प्रमाण व त्याची दिवसभरातील संख्या वर्णन करा.
- ३) कासघ्न धूम

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) अकाली व अतिमात्रेतील धूमपानामुळे होणारे रोग व त्यांची चिकित्सा वर्णन करा.
- २) धूमपानाचे लाभ (फायदे) सांगा.
- ३) धूमपानास अयोग्य.
- ४) धूमपानास योग्य काळ.
- ५) धूमनेत्र आणि धूमनेत्र लांबी सविस्तर वर्णन करा.
- ६) धूमपान विधी वर्णन करा.
- ७) धूमवर्ति निर्माण विधी

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) धूमपान सविस्तर वर्णन करा.

अध्याय २२
गण्डुषादिविधी अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) गण्डूष क्रिया म्हणजे काय हे सांगून त्याचे प्रकाराची नावे लिहा.
- २) प्रतिसारण क्रिया म्हणजे काय हे सांगून त्याचे प्रकाराची नावे लिहा.
- ३) मूर्ध तेल क्रिया म्हणजे काय हे सांगून त्याचे प्रकाराची नावे लिहा.
- ४) मुखालेप क्रिया म्हणजे काय हे सांगून त्याचे प्रकाराची नावे लिहा.
- ५) गण्डुष क्रियेचे फायदे लिहा.
- ६) मुखालेप क्रियेचे फायदे लिहा.
- ७) शिरोबस्ति धारणकाळ वर्णन करा.
- ८) व्याख्या लिहा. - अ) कर्णपूरण, ब) मात्रा, क) परिषेक
- ९) मूर्ध तैल क्रियेचे फायदे लिहा.
- १०) मुखालेप व्याख्या लिहून त्याची जाडी वर्णन करा.
- ११) कवल एवं गण्डूष यातील फरक स्पष्ट करा.
- १२) मात्रा परिभाषा स्पष्ट करा.

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) गण्डूष म्हणजे काय हे सांगून त्यांचे प्रकार सविस्तर वर्णन करा.
- २) गण्डूष विधी व गण्डूष क्रियेचे फायदे सविस्तर वर्णन करा.
- ३) वर्णकृत मुखालेप व षड्भ्रतु संबंध लिहून त्या क्रियेचे फायदे वर्णन करा.
- ४) शिरोबस्ति विधी वर्णन करा.
- ५) प्रतिसारण क्रिया म्हणजे काय हे सांगून त्याचे प्रकार सविस्तर वर्णन करा.
- ६) मुखालेप क्रिया वर्णन करा.
- ७) मूर्ध तेल क्रिया म्हणजे काय हे सांगून त्याचे विषय वर्णन करा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) कर्णपूरण म्हणजे काय हे सांगून गण्डूष क्रिया सविस्तर वर्णन करा.
- २) प्रतिसारण क्रिया म्हणजे काय हे सांगून मुखालेप क्रिया सविस्तर वर्णन करा.
- ३) प्रतिसारण क्रिया म्हणजे काय हे सांगून मूर्ध तेल क्रिया सविस्तर वर्णन करा.
- ४) गण्डूष व्याख्या सांगून त्याचे प्रकार, रस, वीर्य, द्रव्ये सविस्तर वर्णन करा.
- ५) प्रतिसारण, मुखालेप, मूर्ध तैल आणि कर्णपूरण सविस्तर वर्णन करा.
- ६) गण्डुषादिविधी अध्याय वर्णन करा.

अध्याय २३
आश्चोतनाञ्जनविधी अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) अंजन शलाका
- २) अंजनाचे प्रकार
- ३) अंजनकाळ लिहा.
- ४) प्रत्यञ्जन

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) अंजनविधी लिहा.
- २) बिडालक
- ३) अंजन व आश्चोतन
- ४) आश्चोतनाचे फायदे लिहा.
- ५) अञ्जन निषेध काल.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) अंजनाचे प्रकार, द्रव्य व अंजन शलाका वर्णन करा.

अध्याय २४
तर्पणपुटपाकविधी अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) दोषांनुसार तर्पण श्लोकांसहीत वर्णन करा.
- २) पुटपाक प्रकार लिहा.

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) तर्पणविधी कोणास व केव्हा करावे हे श्लोकांसहीत वर्णन करा.
- २) सम्यक्तर्पण, तर्पणाचा हीन व अतियोग लक्षणे वर्णन करा.
- ३) नेत्ररक्षा गरज व उपाय सांगा.
- ४) पुटपाक निर्माण विधीचा धारणकाल व पुटपाक द्रव्यस्वरूप वर्णन करा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) तर्पणपुटपाकविधि अध्याय वर्णन करा.
- २) पुटपाक, पुटपाकाचे प्रकार, पुटपाक विधि व पुटपाकचिअवधि संक्षिप्त लिहा.
- ३) तर्पण व पुटपाकचा अर्थ सांगून तर्पण व पुटपाकचे काल व मात्रा वर्णन करा.

॥ विद्या जगतः भूषणम् ॥

अध्याय २५
यन्त्रविधी अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) बस्तियंत्र सचित्र वर्णन करा.
- २) यंत्राचे उपयोग वर्णन करा.
- ३) यंत्र म्हणजे काय? यंत्राची व्याख्या लिहा.
- ४) शल्यनिर्घातिनी नाडी सचित्र वर्णन करा.
- ५) स्वस्तिक यंत्राचे प्रकारांचे वर्णन करा.
- ६) शलाका यंत्राची नावे लिहा.
- ७) कर्णशोधन यंत्र टीप लिहा.
- ८) नाडी यंत्र प्रकाराची नावे लिहा.
- ९) योनिव्रणेक्षण यंत्र सचित्र वर्णन करा.
- १०) गर्भशंकू यंत्र
- ११) यंत्रसंख्या वर्णन.

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) यंत्र व्याख्या व उपयोग टिप लिहा.
- २) नाडीयंत्र टीप लिहा.
- ३) अर्शोयंत्र व्याख्या प्रकार, उपयोग सचित्र वर्णन करा.
- ४) शलाका यंत्र सचित्र टीप लिहा.
- ५) स्वस्तिक यंत्र व्याख्या प्रकार सांगून सचित्र वर्णन करा.
- ६) सन्दरा यंत्र सचित्र टिप लिहा.
- ७) शृंग यंत्र आणि अलाबू यंत्र टीप लिहा.
- ८) अनुयंत्र स्पष्ट करा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) यंत्र म्हणजे काय, त्यांचा उपयोग सांगून स्वस्तिक यंत्र सविस्तर वर्णन करा.
- २) यंत्र म्हणजे काय? नाडी यंत्र व्याख्या सांगून सविस्तर वर्णन करा.
- ३) अनुयंत्र सविस्तर वर्णन करा.
- ४) शलाका यंत्र व्याख्या प्रकार, उपयोग सांगून सविस्तर वर्णन करा.
- ५) यंत्र म्हणजे काय, त्यांचे उपयोग, प्रकार सांगून सन्दरा यंत्र आणि ताल यंत्र सविस्तर वर्णन करा.

अध्याय २६
शस्त्रविधी अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) शस्त्रांचे प्रकार
- २) निर्विष जलौका
- ३) प्रच्छान विधी स्पष्ट करा.
- ४) शस्त्रकोश:
- ५) विशुद्धरकालक्षणम्
- ६) विविध शस्त्रांची नावे लिहा.

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) जलौका
- २) शस्त्राचे उपयोग
- ३) रक्तविस्रावनाचे साधने दोषानुसार रक्तदुष्टीप्रमाणे कारणासहित लिहा.
- ४) शस्त्रकार्य व दोष लिहा.
- ५) मुर्ध तेलाची व्याख्या व प्रकार लिहा.
- ६) बंधाचे भेद लिहून बंध बांधण्याची स्थाने लिहा.
- ७) शस्त्रांची संख्या, नाम व गुणांचे वर्णन करा.
- ८) जलौका पालनविधी
- ९) शस्त्रांचे दोष व कार्य स्पष्ट करा.
- १०) शस्त्रदोष सविस्तर वर्णन करा.
- ११) जलौकावचरण पद्धती वर्णन करा.
- १२) सविष जलौका व निर्विष जलौका ह्यामध्ये साम्यता व भेद वर्णन करा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) जलौकांचे प्रकार सांगून जलौकावचरणविधी लिहा.
- २) यंत्र-शस्त्राचे कर्म आणि दोष वर्णन करून त्यांचे प्रकार लिहा.
- ३) रक्तमोक्षणाचे प्रकार वर्णन करून जलौका महत्त्व, प्रकार व जलौकावचरण विधी वर्णन करा.
- ४) प्रच्छानविधीचे वर्णन करा.
- ५) विविध शस्त्रांचे वर्णन सविस्तर करा.
- ६) जलौका प्रकार, अवधारण, जलौका पालन इत्यादि वर्णन करा.

अध्याय २७

सिराव्यविधी अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) सिराव्यध्य परिमाण स्पष्ट करा.
- २) अस्त्रतुतीचे कारणे किंवा रक्तस्त्राव न होण्याचे कारणे
- ३) रक्तस्त्रावणाचे उपाय.
- ४) रक्तशुद्धी उपाय स्पष्ट करा.
- ५) स्तंभन कर्म स्पष्ट करा.
- ६) विशुद्ध रक्त असणाऱ्या पुरुषाचे लक्षण लिहा.
- ७) सिरा उत्थापन विधि

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) शुद्ध रक्त लक्षण वर्णन करा.
- २) दूषित रक्तामुळे कोणते व्याधी उत्पन्न होतात.
- ३) सिरावेध-अनर्ह स्पष्ट करा.
- ४) सिराव्यधविधी स्पष्ट करा.
- ५) सिरावेपनचे सम्य व असम्यक लक्षणे वर्णन करा.
- ६) दूषित रक्त लक्षणे.
- ७) विशुद्धरक्त पुरुषाचे लक्षण.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) सिराव्यधविधी अध्याय स्पष्ट करा.

॥ विद्या जगतः भूषणम् ॥

अध्याय २८
शल्यहरणविधी अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) शल्यगती वर्णन करा.
- २) अन्तःशल्य लक्षण स्पष्ट करा.
- ३) शल्यज्ञानाचे साधन स्पष्ट करा.
- ४) मांसगत शल्य कसे जाणावे स्पष्ट करा.
- ५) पेशीगत शल्य ओळखण्याचे उपाय स्पष्ट करा.
- ६) अस्थिगत शल्य ओळखण्याचे उपाय स्पष्ट करा.
- ७) संधिगत शल्य ओळखण्याचे उपाय स्पष्ट करा.
- ८) तिर्यकगत शल्यहरण स्पष्ट करा.
- ९) निर्घातन अयोग्य शल्य टिप लिहा.
- १०) शल्य ज्ञानाच्या साधनांचे लक्षण स्पष्ट करा.

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) त्वकगत शल्य लक्षण व मांसगत शल्य लक्षण वर्णन करा.
- २) पेशीगत शल्य लक्षण व स्नायुगत शल्य लक्षण वर्णन करा.
- ३) सिरागत शल्य लक्षण व स्रोतोगत शल्य लक्षण वर्णन करा.
- ४) धमनीगत शल्य लक्षण व अस्थिसंधिगत शल्य लक्षण वर्णन करा.
- ५) कोष्ठगत शल्य लक्षण व मर्मगत शल्य लक्षण वर्णन करा.
- ६) स्नायू, सिरा, स्तोतस, धमनी आदींमधील शल्य ओळखण्याचे उपाय स्पष्ट करा.
- ७) मर्मगत शल्य कसे जाणावे ते स्पष्ट करा.
- ८) शल्याच्या स्वरूपाचे ज्ञान यावर टिप लिहा.
- ९) शल्यहरण विधि टिप लिहा.
- १०) विविध अवयवगत शल्य स्पष्ट करा.
- ११) शल्य स्वदुपाच्या ज्ञानावर टिपा लिहा.
- १२) पेशीगत शल्य, अस्थिगत शल्य, स्नायुगत शल्य स्पष्ट करा.
- १३) जतुदिग्धामजातुषम् स्पष्ट करा.
- १४) शल्यहरणविधी पश्चात कर्म वर्णन करा.
- १५) प्रनष्ट शल्याचे लक्षण वर्णन करून शल्य विक्षोभक (बाधक) कारण लिहा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) शल्यहरणविधी अध्याय सविस्तर वर्णन करा.

अध्याय २९
शस्त्रकर्मविधी अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) आम शोथाची लक्षणे वर्णन करा.
- २) पच्यमानशोथाची लक्षणे वर्णन करा.
- ३) पक्व शोथाची लक्षणे वर्णन करा.
- ४) अतिपक्वव्रण लक्षण स्पष्ट करा.
- ५) शस्त्रकर्म निषेध वर्णन करा.
- ६) शस्त्रकर्म करण्यासाठी असलेले पूर्व कर्म वर्णन करा.
- ७) तिर्यकछेदनाचे योग्य स्थान कोणते ?

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) शोथ व दोष संबंध स्पष्ट करा.
- २) रक्तपाक म्हणजे काय व त्याची लक्षणे वर्णन करा.
- ३) शस्त्रवैद्याची वैशिष्ट्ये सांगा.
- ४) सीवन योग्य व्रण व सीवन अयोग्य व्रण.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) शस्त्रकर्म विधान स्पष्ट करून त्याचे पूर्वकर्म आणि प्रधानकर्म लिहा.
- २) शस्त्रकर्मी अध्यायानुसार रुग्णाचा आहार कसा असावा ?
- ३) बंधनाचे प्रकार लिहून त्याचे नियम आणि महत्त्व स्पष्ट करा.
- ४) व्रणबंधन विधि व भेद सविस्तर वर्णन करा.

अध्याय ३०
क्षाराग्निकर्मविधी अध्याय

लघुत्तरी प्रश्न - ३ गुण

- १) क्षाराचे प्रकार लिहा.
- २) क्षार निर्माण विधी सविस्तर स्पष्ट करा.
- ३) क्षारप्रयोगाचे लाभ, हानि वर्णन करा.
- ४) क्षारपाक विधि

लघुत्तरी प्रश्न - ५ गुण

- १) क्षारश्रेष्ठता थोडक्यात स्पष्ट करा.
- २) क्षाराचे गुण थोडक्यात लिहा.
- ३) अग्निकर्मविधी सविस्तर वर्णन करा.
- ४) क्षारकर्मविधीचे पश्चात कर्म लिहा.
- ५) प्रमाद दग्धाचे भेद व लक्षण वर्णन करा.
- ६) तुच्छदग्ध चिकित्सा.

दीर्घोत्तरी प्रश्न - १५ गुण

- १) क्षाराग्निकर्मविधी अध्याय सविस्तर वर्णन करा.
- २) क्षार निर्माण विधी सविस्तर वर्णन करून क्षारांचे प्रकार लिहा.
- ३) क्षारापेक्षा अग्निकर्म श्रेष्ठता स्थापित करून क्षार कर्माची अतिदग्ध चिकित्सा वर्णन करा.
- ४) क्षार भेद, निर्माण विधी व क्षार गुण वर्णन करा.